

EDUSKUNNAN VASTAUS 27/2005 vp

Hallituksen esitys laeiksi oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta ja isyyslain muuttamisesta

Asia

Hallitus on vuoden 2004 valtiopäivillä antanut eduskunnalle esityksensä laeiksi oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta ja isyyslain muuttamisesta (HE 56/2004 vp).

Valiokuntakäsittely

Lakivaliokunta on antanut asiasta mietinnön (LaVM 1/2005 vp).

Päätös

Nyt koolla oleva eduskunta on hyväksynyt seuraavan lausuman:

Eduskunta edellyttää, että hallitus selvittää, millaisia ongelmia isyyslain voimaantulosta annetun lain (701/1975) 7 §:n 2 momentista aiheutuu, ja antaa eduskunnan käsiteltäviksi tämän selvityksen perusteella mahdollisesti tarpeellisiksi osoittautuvat lakiehdotukset.

Eduskunta on hyväksynyt seuraavat lait:

Laki

oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Lain soveltamisala

Tätä lakia sovelletaan oikeusgeneettiseen isyystutkimukseen.

Oikeusgeneettisellä isyystutkimuksella (*tutkimus*) tarkoitetaan isyyden vahvistamiseksi tai kumoamiseksi tehtävää ihmisen geenien, muun periytyvän DNA:n tai geenituotteiden tutkimista.

2 §

Tutkimuksen teettäminen

Tuomioistuin voi käsiteltävänä olevassa isyyden vahvistamista tai kumoamista koskevassa asiassa määrätä tutkimuksen tehtäväksi, jos asianosainen sitä vaatii tai jos tuomioistuin pitää sitä muutoin tarpeellisena asian selvittämiseksi. Lastenvalvoja voi tilata tutkimuksen, jos isyyslain (700/1975) 11 §:ssä säädetty edellytykset ovat olemassa.

3 §

Tutkimuksen tekijä

Tutkimus tehdään Kansanterveyslaitoksessa tai Helsingin yliopiston oikeuslääketieteen laitoksessa (*tutkimuksen tekijä*).

4 §

Lapsen, äidin ja miehen tutkiminen

Tuomioistuिन voi määrätä tutkimuksen tehtäväksi lapsesta, äidistä ja oikeudenkäynnissä asianosaisena olevasta miehestä. Tuomioistuिन voi isyyden kumoamista koskevassa asiassa määrätä tutkimuksen tehtäväksi myös muusta miehestä, jos oikeudenkäynnissä esille tulleiden seikkojen perusteella on aihetta olettaa, että tämä on lapsen isä.

5 §

Tutkimus kadonneesta tai kuolleesta

Jos 4 §:ssä tarkoitetun tutkittavan olinpaikasta ei voida saada tietoa, tuomioistuिन voi määrätä, että tutkimus tehdään hänestä aiemmin otetusta, saatavilla olevasta kudosnäytteestä tai että tutkimuksessa käytetään hänestä aiemmassa tutkimuksessa saatuja tietoja.

Jos tutkittava mies tai äiti on kuollut, mutta häntä ei vielä ole haudattu tai tuhattu, tuomioistuिन voi määrätä tutkimuksen tehtäväksi vainajasta otettavasta kudosnäytteestä. Jos vainaja on kateissa tai häntä ei ole voitu tunnistaa luotettavasti taikka jos vainaja on haudattu tai tuhattu, tuomioistuिन voi antaa 1 momentissa tarkoitetun määräyksen.

Tutkimusta 1 tai 2 momentin nojalla ei kuitenkaan saa määrätä tehtäväksi äidistä, ennen kuin on osoittautunut, ettei lasta ja miestä koskevasta tutkimuksesta saada riittävää selvitystä isyyksysymyksen ratkaisemiseksi.

6 §

Miehen vanhempien tutkiminen

Tuomioistuिन voi määrätä tutkimuksen tehtäväksi molemmista miehen vanhemmista näiden suostumuksella, jos mies on kadonnut tai kuollut eikä tutkimusta voida tehdä 5 §:n 1 tai 2 momentin nojalla.

Jos miehen isä tai äiti on kadonnut tai kuollut, sovelletaan, mitä 5 §:n 1 ja 2 momentissa säädetään, jollei ole syytä olettaa, että kadonnut tai kuollut vanhempi ei olisi antanut suostumustaan tutkimuksen tekemiseen.

7 §

Miehen muiden sukulaisten tutkiminen

Jos tutkimusta ei voida määrätä tehtäväksi 4—6 §:ssä säädetyllä tavalla, tuomioistuिन voi määrätä sen tehtäväksi miehen toisesta vanhemmasta tai muusta sukulaisesta tämän suostumuksella.

8 §

Äidin sukulaisten tutkiminen

Mitä 6 ja 7 §:ssä säädetään miehen sukulaisten tutkimisesta, sovelletaan äidin sukulaisiin, jos lasta ja miestä tai heidän sukulaisiaan koskevista tutkimuksista ei saada riittävää selvitystä isyyksysymyksen ratkaisemiseksi.

9 §

Suostumuksen antaminen ja peruuttaminen

Tutkittavan edunvalvoja tai muu laillinen edustaja voi antaa suostumuksen tutkimuksen tekemiseen, jos tutkittava ei ikänsä, mielenterveyden häiriön, kehitysvammaisuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi kykene ymmärtämään asian merkitystä eikä ole syytä olettaa, että tutkittava ei asian ymmärtäessään antaisi suostumustaan tutkimuksen tekemiseen.

Tutkittava taikka 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa hänen edunvalvojansa tai muu lailli-

nen edustajansa voi peruuttaa annetun suostumuksen, kunnes tutkimuksen tulokset on toimitettu tuomioistuimelle.

10 §

Kuuleminen

Ennen 4 tai 6—8 §:ssä tarkoitetun tutkimusmääräyksen antamista tuomioistuimen on varattava isyyden kumoamista tai vahvistamista koskevan asian asianosaiselle ja tutkittavaksi määrättävälle henkilölle tilaisuus tulla kuulluksi.

Jos tutkimus tehdään 5 §:n nojalla kudosnäytteestä, tuomioistuimen on ennen tutkimusmääräyksen antamista varattava tilaisuus tulla kuulluksi sen henkilön aviopuolisolle tai leskelle sekä perillisille, josta näyte on otettu tai aiotaan ottaa. Jos kadonneelle henkilölle on määrätty edunvalvoja, myös tälle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi.

11 §

Tutkimusmääräyksen antaminen

Ennen kuin tuomioistuin määrää tutkimuksen tehtäväksi 6—8 §:n nojalla, sen on pyydettävä tutkimuksen tekijältä kirjallinen lausunto siitä, edistääkö tutkimus asian selvittämistä, sekä siitä, voiko tutkimuksessa tulla ilmi tutkittavan omaa tai hänen lapsensa syntyperää koskevia seikkoja. Lausunto on annettava tiedoksi tutkittavalle taikka 9 §:n 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa hänen edunvalvojalleen tai muulle lailliselle edustajalleen.

Määrätessään tutkimuksen tehtäväksi elossa olevasta henkilöstä tuomioistuimen on velvoitettava tutkittava sakon uhalla määrääjassa osoittamaan todistuksella, että hänestä on otettu tarvittava näyte. Jos määräys koskee alle 15-vuotiasta lasta, uhkasakko on asetettava lapsen lailliselle edustajalle. Uhkasakkoa ei saa asettaa sille, josta näyte voidaan ottaa ainoastaan hänen suostumuksellaan.

Todistuksen antaa näytteen ottamisesta vastuussa oleva lääkäri.

12 §

Tutkimusmääräyksen noudattamatta jättäminen

Jos se, jolle on 11 §:n 2 momentin nojalla asetettu uhkasakko, on ilman laillista estettä jättänyt tuomioistuimen antaman tutkimusmääräyksen täyttämättä, tuomioistuin voi tuomita hänet uhkasakkoon ja, jos näytteen ottaminen on yhä tarpeen asian selvittämiseksi, asettaa uuden, korkeamman uhkasakon.

Jos on todennäköistä, ettei tutkittava tai hänen laillinen edustajansa uhkasakosta huolimatta noudata 11 §:n 2 momentissa tarkoitettua tutkimusmääräystä, tuomioistuin voi uhkasakon asettamisen sijasta määrätä, että tutkittava on tuotava näytteen ottamiseen ja että näyte saadaa ottaa vastoin hänen tai hänen laillisen edustajansa tahtoa.

Tuomioistuimen annettua 2 momentissa tarkoitettua määräyksen poliisi on velvollinen antamaan näytteen ottamiseen tuomista ja näytteen ottamista varten tarvittavaa virka-apua.

13 §

Näytteen ottaminen

Elossa olevasta otetaan tutkimusta varten verinäyte. Jos verinäytteen ottamisesta voi aiheutua tutkittavalle terveydellistä haittaa tai vaaraa taikka jos on muu painava syy, näyte voidaan ottaa suun limakalvolta.

Vainajasta näyte otetaan saatavilla olevasta kudoksesta.

Näytteen ottaa laillistettu tai luvan saanut lääkäri taikka hänen välittömässä valvonnassaan muu terveydenhuollon ammattihenkilö. Ennen näytteen ottamista lääkärin on todettava tutkittavan henkilöllisyys.

14 §

Uuden näytteen ottaminen

Jos tutkimusta ei voida tehdä 13 §:n mukaan otetusta näytteestä taikka jos tutkimustuloksen varmentaminen tai täydentäminen ennen lausunnon antamista on tarpeen, tutkimuksen tekijän

on viipymättä ilmoitettava uuden näytteen tarpeellisuudesta tutkimusmääräyksen antaneelle tuomioistuimelle tai tutkimuksen tilanneelle lastenvalvojalle. Antaessaan uuden tutkimusmääräyksen tuomioistuimen on asetettava määräaika, jonka kuluessa tutkittavan on osoitettava, että uusi näyte on otettu. Tutkimusmääräyksen antamiseen ja uuden näytteen ottamiseen sovelletaan, mitä 11 §:n 2 ja 3 momentissa sekä 12 ja 13 §:ssä säädetään.

15 §

Näytteen hävittäminen

Tutkimuksen tekijän on hävitettävä 13 tai 14 §:n mukaan otettu näyte, kun kaksi vuotta on kulunut tutkimuksen tekemisestä.

16 §

Näytteen ottaminen tulevan tutkimuksen varalta

Laillistettu tai luvan saanut lääkäri taikka hänen välittömässä valvonnassaan muu terveydenhuollon ammattihenkilö saa pyynnöstä ottaa vainajasta näytteen mahdollista tutkimusta varten ilman vainajan lesken ja perillisten suostumusta, jos pyynnön esittänyt antaa selvityksen siitä, että näytteen ottaminen voi olla tarpeen isyyden vahvistamista tai kumoamista varten. Oikeus pyynnön esittämiseen on sillä, joka isyyslain mukaan voi ajaa kannetta isyyden vahvistamiseksi tai kumoamiseksi.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu näyte saadaan hävittää, kun kaksi vuotta on kulunut sen ottamisesta, jollei näytettä hallussaan pitävälle sairaalalle, terveydenhuollon toimintayksikölle, yliopiston laitokselle tai terveydenhuollon ammattihenkilölle ole selvitetty, että isyyden vahvistamista tai kumoamista koskeva asia on vireillä. Näin otettua näytettä ei saa tutkia ilman vainajan lesken ja perillisten suostumusta tai tuomioistuimen antamaa määräystä.

17 §

Näytteen hävittämiskielto

Tuomioistuin voi sakon uhalla kieltää sairaalaa, terveydenhuollon toimintayksikköä, yliopiston laitosta tai terveydenhuollon ammattihenkilöä hävittämästä 5—8 tai 16 §:ssä tarkoitettua henkilöstä muuten kuin tämän lain nojalla otettua näytettä. Kielto voidaan määrätä hakemuksesta, jos hakija antaa selvityksen siitä, että näytteen säilyttäminen voi olla tarpeen todisteiden saamiseksi sellaisessa isyyden vahvistamisesta tai kumoamisesta koskevassa asiassa, jossa hakija on asianosaisena tai jonka hän aikoo panna vireille. Hakemus on viipymättä annettava tiedoksi sille, jolle kieltoa haetaan annettavaksi. Kielto on tämän jälkeen väliaikaisesti voimassa, kunnes tuomioistuin on ratkaissut hakemusasian. Tuomioistuimen määräämä kielto on voimassa, kunnes isyyden vahvistamista tai kumoamista koskeva asia on lainvoimaisella tuomiolla ratkaistu.

Kielto on määrättävä olemaan voimassa tietyn ajan, kuitenkin enintään kaksi vuotta. Erityisestä syystä tuomioistuin voi kiellon voimassaoloaikana hakemuksesta pidentää voimassaoloaikaa enintään kahdella vuodella.

Jos isyyden vahvistamista tai kumoamista koskeva oikeudenkäynti ei ole vireillä, tässä pykälässä tarkoitettua kiellon antamista koskevan asian vireillepanoon ja käsittelyyn sovelletaan, mitä oikeudenkäymiskaaren 8 luvussa säädetään. Hakemus käsitellään siinä tuomioistuimessa, joka olisi toimivaltainen käsittelemään sen isyyden vahvistamista tai kumoamista koskevan kanteen, josta hakemuksessa on kysymys.

18 §

Oikeudenkäymiskaaren eräiden säännösten soveltaminen

Tässä laissa tarkoitettu uhkasakko asetetaan euromäärältään kiinteänä ottaen huomioon sakoitetun maksukyky. Uhkasakko voidaan erityisestä syystä tuomita lievempänä kuin se on asetettu.

Kun tutkittava on määrätty tuotavaksi näytteen ottamiseen, tuomisesta aiheutuvien kustannusten maksamiseen ja korvaamiseen sovelletaan, mitä oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 32 §:ssä säädetään.

Käräjäoikeuden oikeudenkäynnin aikana tämän lain nojalla tekemästä ratkaisusta saa erikseen valittaa siten kuin oikeudenkäymiskaaren 25 luvussa säädetään. Valitus on käsiteltävä kiireellisenä.

19 §

Matka- ja toimeentulokustannusten maksaminen ennakolta

Kun tuomioistuimien on määrännyt näytteen otettavaksi muusta henkilöstä kuin isyyden vahvistamista tai kumoamista koskevan asian asianosaisesta, tällä on oikeus pyynnöstä saada valtion varoista korvaus näytteen ottamista varten välttämättömistä matka- ja toimeentulokustannuksista. Tuomioistuin voi määrätä korvauksen suoritettavaksi etukäteen, jos tutkimukseen määrätty henkilö sitä pyytää.

Jos ennakkoa saanut on ilman laillista estettä jättänyt täyttämättä tehtävän, jota varten ennakko on maksettu, tuomioistuimen on määrättävä ennakko perittäväksi häneltä takaisin. Ennen määräyksen antamista tuomioistuimen on varattava ennakkoa saaneelle henkilölle tilaisuus tulla kuulluksi.

Edellä 1 momentissa tarkoitettujen kustannusten maksamisesta ennakolta valtion varoista on soveltuvin osin voimassa, mitä valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista annetussa laissa (666/1972) ja sen nojalla annetussa asetuksessa säädetään.

20 §

Kustannusten maksaminen

Valtion varoista maksetaan korvaus:

1) 13 ja 14 §:ssä tarkoitettun näytteen ottamisesta sekä 11 §:n 3 momentissa tarkoitettun todistuksen antamisesta;

2) tuomioistuimen määräämän tai lastenvalvojan tilaaman tutkimuksen tekemisestä ja lausunnon antamisesta siitä;

3) 11 §:n 1 momentissa tarkoitettun lausunnon antamisesta.

21 §

Maksettujen kustannusten korvaaminen

Edellä 19 ja 20 §:ssä tarkoitettut kustannukset jäävät valtion vahingoksi. Tuomioistuin voi kuitenkin velvoittaa asianosaisen korvaamaan valtion varoista suoritettut kustannukset tai osan niistä, jos oikeudenkäynti on ilmeisesti ollut aiheeton taikka jos tehdyllä tutkimuksella tai hankitulla lausunnolla ei ole ollut merkitystä asian selvittämisen kannalta ja kustannusten korvaamista voidaan olosuhteisiin katsoen pitää kohtuullisena.

22 §

Taloudellisten menetysten korvaaminen

Kun tutkimus on määrätty tehtäväksi sellaisesta miehestä taikka miehen tai äidin sukulaisesta, joka ei ole oikeudenkäynnissä asianosaisena, tutkittavalle taloudellisesta menetyksestä maksettavasta korvauksesta on soveltuvin osin voimassa, mitä oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 40 §:ssä säädetään todistajalle maksettavasta korvauksesta.

23 §

Tutkimuksen tekijän oikeus saada salassa pidettäviä tietoja

Tutkimuksen tekijällä on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada toiselta tutkimuksen tekijältä tieto siitä, onko tämä tehnyt tutkittavasta tutkimuksen, samoin kuin tiedot tutkimuksen tuloksista ja annetusta lausunnosta, jos se on välttämätöntä tutkimuksen asianmukaiseksi tekemiseksi.

24 §

Tarkemmat säännökset

Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää tarkemmin:

1) näytteen ottamisesta, käsittelystä ja lähettamisestä;

2) tutkimuksen tekemisestä ja tutkimuksen perusteella annettavaan lausuntoon sisällytettävistä tiedoista;

3) 11 §:n 1 momentissa tarkoitettuun lausuntoon sisällytettävistä tiedoista;

4) 2 ja 3 kohdassa tarkoitettujen lausunnon lähettämiseen liittyvästä menettelystä;

5) tutkimuksen tekijöiden välisestä yhteistyöstä;

6) näytteen ottamisesta, tutkittavalle annettavasta todistuksesta ja näytteen lähettamisestä maksettavasta korvauksesta;

7) tutkimuksen tekemisestä, tutkimuksen perusteella annettavasta lausunnosta ja sen lähettä-

misestä sekä 11 §:n 1 momentissa tarkoitettujen lausunnon antamisesta ja lähettamisestä maksettavasta korvauksesta;

8) 6 ja 7 kohdassa tarkoitettujen korvausten maksamiseen liittyvästä laskutusmenettelystä ja laskujen tietosisällöstä;

9) toiminnassa käytettävistä lomakkeista;

10) lain muusta täytäntöönpanosta.

25 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Tällä lailla kumotaan eräistä veri- ja muita pe-
riytyviä ominaisuuksia koskevista tutkimusis-
ta 5 päivänä syyskuuta 1975 annettu laki
(702/1975).

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain
täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

Laki

isyyslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 5 päivänä syyskuuta 1975 annetun isyyslain (700/1975) 11 §:n 2 ja 3 momentti, 29 §:n 2 momentti, 35 §:n 2 momentti ja 42 §:n 1 momentti, sellaisena kuin niistä on 42 §:n 1 momentti lais-
sa 351/1980, sekä

lisätään 11 §:ään uusi 4 momentti seuraavasti:

11 §

Lääketieteellisten selvitysten hankkiminen

Lastenvalvojan on tilattava oikeusgeneettis-
estä isyystutkimuksesta annetun lain (/) 1 §:ssä
tarkoitettu oikeusgeneettinen isyystutkimus lap-
sesta, äidistä ja miehestä, joka saattaa olla lap-

sen isä, jos mies pyytää tutkimusta tai jos lasten-
valvoja muuten katsoo sen tarpeelliseksi. Jos
tutkimus voidaan mainitun lain mukaan määrätä
tehtäväksi muusta kuin edellä tarkoitettusta hen-
kilöstä, lastenvalvoja voi katsoessaan sen aiheel-
liseksi tilata tutkimuksen.

Oikeusgeneettinen isyystutkimus voidaan
isyyn selvittämisen yhteydessä tehdä vain sen

suostumuksella, josta näyte on tarkoitus ottaa. Jos tutkimus aiotaan tehdä vainajasta, joka ei ole eläessään antanut suostumusta tutkimukseen, siihen on saatava vainajan lesken ja perillisten suostumus.

Jos tutkimus on tarkoitus tilata miehen tai äidin molemmista vanhemmista, toisesta vanhemmasta yksin tai muusta sukulaisesta kuin miehen tai äidin vanhemmista, tutkimuksesta ja siihen annettavasta suostumuksesta on soveltuvin osin voimassa, mitä oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain 6, 7 ja 9 §:ssä sekä 11 §:n 1 momentissa säädetään.

29 §

Kanteen peruuttaminen ja isyyden poissuljenta

Jos isyyden vahvistamista koskevaa kannetta ajetaan useampia miehiä vastaan, tuomioistuim voi ennen isyyskysymyksen lopullista ratkaisemista hylätä kanteen yhden tai useamman miehen osalta, jos oikeusgeneettisen isyystutkimuksen perusteella on pidettävä todistettuna, ettei vastaaja voi olla lapsen isä.

35 §

Kanneoikeus

Aviomiehen ja äidin on pantava kanne vireille kahden vuoden kuluessa lapsen syntymästä.

42 §

Tunnustetun isyyden kumoaminen

Tunnustetun isyyden kumoamista koskevan kanteen voi nostaa isyytensä tunnustanut mies taikka äiti tai lapsi. Miehen ja äidin on pantava kanne vireille kahden vuoden kuluessa siitä, kun isyys on tunnustamisella vahvistettu.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Jos lapsi on syntynyt ennen lain voimaantuloa eikä isyyden kumoamista koskevan kanteen nostamiselle säädetty määräaika ole kulunut umpeen ennen lain voimaantuloa, aviomiehen ja äidin oikeus panna isyyden kumoamista koskeva kanne vireille määräytyy lain voimaan tullessa voimassa olleen 35 §:n 2 momentin mukaisesti. Isyyden kumoamista koskevaa kannetta ei kuitenkaan saa panna vireille enää, kun kaksi vuotta on kulunut lain voimaantulosta.

Jos isyys on ennen lain voimaantuloa vahvistettu tunnustamisella eikä isyyden kumoamista koskevan kanteen nostamiselle säädetty määräaika ole kulunut umpeen ennen lain voimaantuloa, isyytensä tunnustaneen miehen ja äidin oikeus panna isyyden kumoamista koskeva kanne vireille määräytyy lain voimaan tullessa voimassa olleen 42 §:n 1 momentin mukaisesti. Isyyden kumoamista koskevaa kannetta ei kuitenkaan saa panna vireille enää, kun kaksi vuotta on kulunut lain voimaantulosta.

Helsingissä 12 päivänä huhtikuuta 2005